

Jurista padomi

Līgumsoda par saistību neizpildi īstā laikā ierobežojumi

AIJA TUVIKENE,
ZVĒRINĀTU ADVOKĀTU BIROJA
CERSJURKĀNS ZVĒRINĀTA ADVOKĀTE

Līgumsods ir viens no Civillikumā (turpmāk – CL) noteiktajiem līguma saistību pastiprināšanas līdzekļiem līdztekus galvojumam, ķīlai un rokasnaudai. Saistību pastiprināšanas jeb nodrošināšanas līdzekļu ietveršana līgumā pēc būtības ir vērsta uz to, lai:

a) motivētu parādnieku izpildīt viņa uzņemto saistību;

b) parūpētos par to, lai nepieciešamības gadījumā kreditoram būtu manta, uz kuru vērst piedziņu.

Līgumsods kā saistību tiesību pastiprinājums varētu būt raksturojams kā preventīvs līdzeklis, ar kura palīdzību motivēt parādnieku izpildīt saistību. Pretēji, piemēram, galvojumam, kas parādniekam var radīt sajūtu, ka saistības viņa vietā izpildīs cita persona, līgumsods kā saistību tiesību pastiprināšanas līdzeklis ir vērstš tieši uz paša parādnieka motivēšanu.

Vienlaikus tiesu praksē aizvien biežāk tiek uzsvērts – apstākļos, kad iestāties līgumsoda piemērošanas gadījums, ir svarīgi atcerēties – līgumsodam ir vairāk kompensējoša, nevis sodoša funkcija.

Proti, fakts, ka puses līgumā ir vienojušās par līgumsoda noteikšanu, nenozīmē nekritisku līgumā noteiktā līgumsoda apmēra piemērošanu, un tas jau pietiekami ilgu laiku netiek atzīts arī tiesu praksē.

Lai piemērotu līgumsodu, vispirms nepieciešams konstatēt līguma pārkāpumu, kas izpaudies vai nu kā saistību neizpilde vispār, nepienācīga izpilde vai neizpildīšana īstā laikā (termiņā). Savukārt, pat konstatējot līguma pārkāpuma faktu, jāvērtē tā samērīgums gan ar kreditoram

nodarītajiem zaudējumiem, gan citiem apstākļiem.

Šajā rakstā aplūkošu līgumsoda piemērošanu tieši gadījumos, kad puse saistības nav izpildījusi īstā laikā (termiņā).

LĪGUMSODA PAR SAISTĪBU NEIZPILDI ĪSTĀ LAIKĀ (TERMIŅĀ) IEROBEŽOJUMI

Atbilstoši CL 1716. pantam līgumsods par saistību nepienācīgu izpildi vai neizpildīšanu īstā laikā (termiņā) var tikt noteikts pieaugošs, taču kopumā ne vairāk par 10% no pamatparāda vai galvenās saistības apmēra.

Minētais līgumsoda apmēra CL ierobežojums tika noteikts tikai 2013. gadā, un tā ieviešanas mērķis bija nodrošināt samērīgumu starp līguma pušu interesēm un novērst vienas līguma puses iedzīvošanos uz otras rēķina.

Lai gan pirmajā brīdī varētu šķist, ka no CL 1716. panta izriet, ka parādnieka nokavējuma gadījumā kreditors vienmēr var prasīt līgumsodu, kas nepārsniedz 10% no līguma kopējās summas, tomēr šāds uzskats daudzos gadījumos var izrādīties neprecīzs.

Tiesu praksē ir norādīts, ka *pamatparāds* ir parādnieka pienākums, kas izriet no saistību tiesībām, un paredz samaksāt kreditoram noteiktu naudas summu (piemēram, aizdevuma līguma pamatsumma, preces cena pirkuma līgumā utt.).

Savukārt *galvenā* jeb *pamatsaistība* ir parādniekā pienākums veikt par labu kreditoram noteiktu darbību, kurai ir mantiska vērtība. Galvenā saistība var būt, piemēram,

darbu vērtība uzņēmuma līgumā (saistība jeb pienākums veikt kādu noteiktu darbu vai izpildīt pasūtījumu), preces vērtība pirkuma līgumā (saistība jeb pienākums nodot lietu) u. c.

Lai gan sākotnēji var rasties iespaids, ka 10% aprēķināšana no pamatparāda summas ir visnotaļ viegla matemātiska darbība, ne vienmēr šāda pieeja būs piemērojama un atzīstama par pareizu. Proti, ne vienmēr kā bāzi jeb lielumu, no kura aprēķināms pieļaujamais līgumsods, var izmantot visu līgumā norādīto pamatparāda vai pilno galvenās saistības summu.

TIESU PRAKSE PAR LĪGUMSODA PIEMĒROŠANAS JAUTĀJUMU

Tiesu praksē ir vairākkārt norādīts, ka situācijās, kad parādnieks pieļauj saistības izpildes nokavējumu pēc tam, kad saistība jau tikusi daļēji izpildīta, 10% no pamatparāda vai galvenās saistības nedrīkst aprēķināt no visas galvenās saistības summas, bet gan tikai no atlikušās jeb neizpildītās saistības apmēra vai vērtības. Līgumiskā saistība tajā daļā, kas jau tikusi izpildīta, tiek uzskatīta par izbeigušos.

Vienā no jaunākajiem Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta (turpmāk – Senāts) spriedumiem, kurā vērtēts līgumsoda piemērošanas jautājums (lieta Nr. SKC-40/2024), atkārtoti norādīts, ka situācijā, kad daļa saistības jau ir izpildīta, 10% līgumsoda piemērošana no visas līguma summas var netikt uzskatīta par samērīgu.

Minētās lietas pamatā bija fakts, ka būvdarbu veicējs – juridiskā persona – kā izpildītājs ar AS *Latvijas valsts meži* kā pasūtītāju noslēdza vairākus būvdarbu līgumus, kuros bija noteikti konkrēti darbu izpildes termiņi. Līgumā bija paredzēts, ka par katru nokavēto saistību izpildes dienu tiks piemērots līgumsods 0,2% no objekta līgumcenas.

Tomēr, kad būvnieks nespēja iekļauties noteiktajos termiņos, puses vienojās par darbu izpildes termiņu pagarinājumiem un vienreizēju līgumsodu 10% apmērā no līguma

summas, par ko puses noslēdza atsevišķu papildu vienošanos.

Diemžēl būvnieks darbus neizpildīja arī jaunajos pagarinātajos darbu izpildes termiņos, kā dēļ AS *Latvijas valsts meži* ieturēja ne tikai ar papildu vienošanos noteikto līgumsodu 10% apmērā, bet arī saskaņā ar būvdarbu līgumiem sākotnēji noteikto un aprēķināto līgumsodu (33 155,90 eiro).

Būvdarbu veicējs cēla prasību par nepamatoti iekasētā līgumsoda 33 155,90 eiro piedziņu, norādot, ka tas pārsniedz CL noteikto 10% ierobežojumu. Lai gan pirmās instances tiesa prasību apmierināja, apgabaltiesas spriedums bija prasītājam (būvdarbu veicējam) nelabvēlīgs. Apelācijas instances tiesas ieskatā pastāvēja atšķirīgs piemēroto līgumsodu noteikšanas pamats – vienā gadījumā tas izrietēja no vienošanās, kas tika noslēgtas papildus, bet otrā – no būvdarbu līgumiem.

Būvdarbu veicējs par minēto spriedumu iesniedza kasācijas sūdzību, uzsverot, ka apelācijas instances tiesa nav norādījusi nevienu tiesību normu, uz kuras pamata pasūtītājs ir tiesīgs saņemt līgumsodu apmērā, kas pārsniedz CL 1716. pantā paredzēto ierobežojumu.

Senāts, izskatot lietu, pievienojās būvdarbu veicēja argumentācijai. Proti, Senāts norādīja, ka privātiesiskai atbildībai nav raksturīga sodīšana, bet gan atlīdzināšanas nodrošināšana, t. i., līgumsoda mērķis nav radīt jaunu mantisko prasījumu, bet gan atjaunot ekonomisko līdzsvaru. Senāts atkārtoti vērta uzmanību uz to, ka maz ticams, ka par taisnīgu galanoregulējumu varētu uzskatīt līgumsoda piemērošanu 10% apmērā no visas uzņēmuma līguma summas, ja saistība jau būtu izpildīta 99% apjomā.

LĪGUMSODA SAMAZINĀŠANA

Jānorāda, ka atbilstoši CL neatkarīgi no tā, kāds līgumsoda apmērs ticis noteikts un aprēķināts, tiesa var to samazināt atbilstoši CL 1724.¹ pantam. Vienlaikus jāvērs uzmanība uz to, ka personai nav pamata paļauties uz to, ka tiesa nekritiski samazinās līgumsodu, ➔

”Tiesu praksē ir norādīts, ka pamatparāds ir parādnieka pienākums, kas izriet no saistību tiesībām.”

pamatojoties vien uz norādi par tā nesamērīgumu. Tieši pretēji – tiesa var samazināt prasīto līgumsodu līdz saprātīgam apmēram, ja tas ir pārmērīgs, salīdzinot ar neizpildīšanas vai nepienācīgas izpildīšanas radīto zaudējumu vai ņemot vērā citus apstākļus. Proti, tiesa, izskatot šādu līgumu, pārbauda tā pamatotību, turklāt vērtējamo apstākļu loks var būt pietiekami plašs, tā kā atbilstoši tiesiskajam regulējumam līgumsoda samazināšanā ņemami vērā arī citi apstākļi. Līdz ar to, nosakot līgumsoda samērīgumu, var tikt vērtēta ne tikai tā saistība un samērojamība ar radītajiem zaudējumiem, bet arī darījuma dalībnieku attiecības kopumā gan no juridiskā,

gan ekonomiskā viedokļa, kā arī citi uz konkrēto tiesisko situāciju attiecināmi apstākļi.

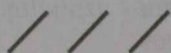
Tiesu praksē ir atzīts, ka, vērtējot līgumsoda samērīgumu, var tikt ņemts vērā, piemēram, tas, kāds ir pušu tiesību un pienākumu sadalījums līgumā, kura no pusēm gūst lielāku ekonomisko labumu, kāda bijusi līguma izpildes gaita utt. Tādējādi, novērtējot konkrētās lietas apstākļus savstarpējā kopsakarībā, var izveidoties situācija, ka pat līgumā norādītajam apmēram un CL 1716. pantā noteiktajai maksimālai robežvērtībai atbilstoši aprēķināts līgumsods atsevišķos gadījumos var tikt atzīts par nesamērīgu, netaisnīgu un tādējādi – samazināmu. ○

KOMPETENCE STABILITĀTE AIZRAUTĪBA

Uzticams partneris juridiskās
palīdzības sniegšanā

Pieredze, zināšanas
un neatlaidība

Drošs atbalsts mūsdienu
mainīgajā pasaulē

Strēlnieku iela 9-4, Rīga
Tāl. 67365865
www.cersjurskans.lv

 /CersJurkāns

 /CersJurkāns

 /cers_jurkans

CersJurkāns

zvērinātu advokātu birojs

Pieredzējuši un uzticami
jurisprudences maratonisti

